

114969 - “ES-SÂBİRÎNE VE’S-SÂDİKÎNE VE’L-KÂNİTÎNE VE’L-MÜNFIKÎNE VE’L-MÜSTAĞFİRÎNE Bİ’L-ESHAR” ÂYETİ’NİN TEFSİRİ

Soru

Âl-i İmran Sûresinin 16. âyeti ve ondan bir sonraki âyeti:

[1] [سورة آل عمران الآيتان: 16-17]

“Onlar:Rabbimiz! Biz îmân ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi cehennem azabından koru, diyenler, sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah’tan) bağışlanma dileyenlerdir.” (Âl-i İmran Sûresi:16-17).

Sizden, bu iki âyetin tefsirini ve başlangıcı:

قُلْ أُوذِبْتُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَلِكُمْ... [سورة آل عمران من الآية: 15]

“De ki: Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? (Âl-i İmran Sûresi:15).

Şeklindeki 15. âyetin tefsirini ve mana bütünlüğünü... Rica ediyorum. (Gerçekten de sıralama); sabır, sadakat, kunut, Allah yolunda infak, sonra da (tevbe) istiğfar şeklinde midir, yoksa nasıldır?

الحاشية السفلية

الحاشية السفلية

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿16﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ
^1 وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿17﴾

Detaylı cevap

Hamd, yalnızca Allah'adır.

Birinci olarak: Bağlam:

Bu âyetler, dünyalık ihtiraslarile, âhiret nimetlerinin mukayesesi bağlamında gelmiştir. AllahTeâlâ, dünya varlıklarını ve orada insanlara sunulan zevklerizikrettikten sonra, âhiretin nimetlerini zikir yoluna gitmiştir. Gerçeknimet ve ebedi mutluluk da işte budur. Allah -azze ve celle-, bubağlama bu teşvik edici istifham üslubu ile başlayarakşöyle buyurmaktadır:

قُلُوا رَبُّكُمْ بِحَيْرٍ مِنْ ذَلِكَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ . الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا أَمْنَا فَأَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ . [سورة آل عمران الآيات: 15-17]

“De ki:Size, onlardan daha hayırlısınıhaber vereyim mi? Allah'a karşı gelmekten sakınanlar içinRableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacaklarıcennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızasıvardır.Allah, kullarını hakkıyla görendir. Onlar: Rabbimiz,biz îmân ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Biziateş azabından kuru, diyenler, sabredenler, doğru olanlar,huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlarve seherlerde (Allah'tan) bağışlanmadileyenlerdir.” (Âl-i İmran Sûresi:15-17).

Âhiret nimetleri, her türlü zahmet ve sıkıntıdan beridir.

Örneğin dünyada,(bir nimet olarak)kadınlar ve evlatlar (var) iken, âhirette (buna denk), dünyadakibenzerlerinden her bakımdan farklı olan “tertemiz eşler”dir.Bunitelemede dünyalık zevkler ve ihtiraslar karşısında (âhiretnimetlerinin) gerçek bir kalite farkı görülmektedir.

Bütün bunlardan daha da yüceolanı ise, (رضوان من الله) (Allah'ın hoşnutluğu)'dur ki, dünya hayatına da, âhirethayatına da bedeldir. Bu, (Allah'ın rızası, sevgisi velütfu'nün onları sarması ve bundan sonra asla bir zorluklakaşlaşmamaları) cennet ehlinin kavuşacağınimetlerin en yüce olanıdır.

Sonra, Allah Teââ; bu büyük nimeti hakeden kullarının gerçek vasıflarını (ki Allah Sübhanehuve Teâlâ onların her şeyinden haberdardır) açıklamaktadır.

O şöyle demektedir:

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا أَمْنَا فَأَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . ([سورة آل عمران الآية: 16])

“Onlar:Rabbimiz! Biz îmân ettik.Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi cehennemazabından koru, diyenlerdir.” (Â-i İmrân Sûresi: 16)

Onların bu sözlerindenmaksat, sözün bizzat kendisi değil, müminlerin hayatlarınıkuşatan Allah -azze ve celle-’ye olan tam bir bağlıklabağlanışları ve îmânlarının bir tezahürü, Allahkarşısında günahlarını affettirecek ve bu müminleriçin en büyük temenni olan cehennem azabından koruyacak tam bir teslimiyetifade ediyor olmasıdır.

İbn’ül-Kayyim -Allahona rahmet etsin- der ki:

“Allah Teâlâ bütün bunların dünyahayatına âit (geçici) zevkler olduğunu belirttikten sonra,kullarını ahiretin nimetlerinin daha hayırlı ve dahakalıcı olduğunu bildirerek ona teşvik etmektedir. Âyeti Kerimesinde şöylebuyurur:

قُلْ أُوذِبْتُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ . ([سورة آل عمران الآية: 15])
وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ .

“De ki:Size, onlardan daha hayırlısınıhaber vereyim mi? Allah’a karşı gelmekten sakınanlar içinRableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacaklarıcennetler, tertemiz eşler ve Allah’ın rızasıvardır.Allah, kullarını hakkıyla görendir. ” (Â-i İmran Sûresi:15).

Allah Sübhanehu ve Teâlâ, daha sonra bu nimete lâyıkolanların, onu hak edenler olduklarını belirterekşöyle buyurmuştur:

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا أَمْنَا فَأَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ . ([سورة آل عمران الآية: 16-17])
وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ .

“De ki:Size, onlardan daha hayırlısınıhaber vereyim mi? Allah’a karşı gelmekten sakınanlar içinRableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacaklarıcennetler, tertemiz eşler ve Allah’ın rızasıvardır.Allah, kullarını hakkıyla görendir. Onlar: Rabbimiz,biz îmân ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Biziateş azabından koru, diyenler, sabredenler, doğru

olanlar,huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlarve seherlerde (Allah'tan) bağışlanmadıleyenlerdir.” (Âl-i İmran Sûresi:16-17).

Bu âyette Allah Teâlâ, sevdiği kulları için âhiret nimeti olarak hazırlamış olduğu şeylerin,dünya metaından daha hayırlı olduğunu haber vermektedir. Âhiretnimetleri ise, iki çeşittir: Zevkini çıkaracakları ecirler veondan daha da yüce olanı Allah'ın rızası.

Allah Teâlâ buyurmaktadır:

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوْزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ ﴿٢٠﴾
{ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيَجُ فَتَرَاهُمْ مُضْفَرًا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا

[سورة الحديد الآية:20]

“Bilinki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızdakarşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olmayarışından ibarettir. (Nihayethepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur (düşünün)ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider.Sonra kurumaya yüz tutarda sen onu sararmış olarak görürsün.” (Hadîd Sûresi:20).

Burada da Allah Teâlâ, düşünebildiklerikadarıyla düşünenler için, dünya gerçeğini onlara haber veriyor.Dünya bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Kaldı ki oyun ve oyalanmak nefisi için birer meşgale olup, ancak cahillerin yapacağı bir “vakit harcama”dırve boşu boşuna “yok” olma dışında bir gerçekliğide yoktur.” (Uddet'us-Sabirîn;s:168).

İkinciolarak: Kelimelerin tefsiri.

Allah Teâlâ, kendileri için cennette, dünyanimetleriyle asla mukayese edilemeyecek nimetlerhazırladığı muttaki (Allah'tan hakkıyla korkan)kullarının sıfatlarını zikretmektedir. Busıfatları, özendirme ve muhtevasına sadıkkalınması maksadıyla zikretmiştir.

İbnKesîr -Allah ona rahmet etsin- der ki:

“Allahu Teala; kendilerine büyük sevaplar va'dettiği takva ehli kullarını tarif etmektedir.

Buyurmaktadır ki:

{ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّا آمَنَّا }

“Rabbimiz: Bizler îmân ettik’ diyenler...”

Yani, sana, kitabına ve rasulüne.

{ فَاعْفُزْ لَنَا ذُنُوبَنَا }

“Günahlarımızı bağışla..”

Yani, sana ve bize gönderdiğin şeriata olan îmânımız nedeniyle, rahmetin ve faziletinle günahlarımızı ve taksiratımızı bağışla.

{ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ }

“Bizi cehennem azabından koru.”

Sonra buyurdu ki:

{ الصَّابِرِينَ }

“Sabredenler”

Yani, ibâdet ve taatında daim olanlar ve haramlardan sakınanlar.

(وَالصَّادِقِينَ)

“Sadıklar”

Yani, zorluklarına katlanmak suretiyle istikamet üzere oldukları îmânları konusunda sadakat sahibi olanlar.

(وَالْقَانِتِينَ)

“Samimiyetle, gönülden boyuneğenler”.

Kunut: İtaat etmek, boyuneğmektir.

(وَالْمُنْفِقِينَ)

“İnfakta bulunanlar”

Yani, itaat edilmesi emredilen bütün hususlarda, mallarıyla (infaktabulunanlar).

Yakınları ve akrabalarıyla alakayı kesmeyenler, muhtaç olanları gözetenler.

{. وَالْمُسْتَعْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ }.

“Sehervakitlerinde Allah’tan bağışlanma dileyeler.”

Bu (son) ifade, seher vakitlerinde yapılan duâve niyazların faziletine delalet etmektedir.

Denilmiştir ki:

Yakup -sallallahu aleyhi ve sellem- oğullarına:

{. سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي }.

“Yakub: Rabbimden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim.” (Yusuf Sûresi: 98).

Dediğinde, duâsını seher vaktinde yapmıştır.

Yine, Sahihayn’de, Müsnedlerde ve Sünenlerde, birden fazla vecihle rivayet edildiğine göre, Rasulullah -sallallahu aleyhive sellem-, sahâbeden bir gruba şöyle buyurmuştur:

“Her gece, gecenin üçte bir kaldığında, Allah Teala, dünya semasına iner ve şöyle der:

-İsteyen yok mu kendisine vereyim. Duâ eden (yalvaran) yok mu duâsına icâbet edeyim.

İstiğfardabulunan yok mu tevbesini kabul edip kendisini bağışlayayım.” (Hadis).

Üçüncü olarak: Belağat ve edebiyat.

Burada, Allah Teâlâ’nın:

{. الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَعْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ } [سورة آل عمران الآية: 17]

“Sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar veseherlerde (Allah’tan) bağışlanmadileyenlerdir.” (Âl-i İmran

Sûresi:17).

Âyetindeki, bazı edebi ve beyanihususları, ilim ehli müfessirlerin sözlerinden hareketle, soru ve cevap üslubuyla açıklayalım.

1.Allahu Teâlâ, niçin diğerlerini değil de, mü'minlerinbu özelliklerini zikretmiştir:

Bazımüfessirler şöyle demişlerdir:

Bubeş özellik kulluğun bütün aşamalarını ve AllahTeâlâ ile olan bütün muamelatı kapsamaktadır.

İmamBeyzavî -Allah ona rahmet etsin-:

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ. [سورة آل عمران الآية: 17]

“Sabredenler, doğru olanlar, huzurundagönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar veseherlerde (Allah’tan) bağışlanmadileyenlerdir.” (Âl-i İmran Sûresi:17).

Kulluğun en güzel özelliklerini belirtmektedir,demektedir.Kulun, Allah ile olan münasebeti, ya tevessül ederek ya da talep ile olur.

Tevessül: ya nefis ile ki; nefsi kötülüklerdenalıkoyup, iyiliklere ve iki hali de kapsayan sabırlı olmayayönlendirmek suretiyle veyahut da beden ile olur. Beden ile olan tevessülde, ya sözlü olur ki, bu doğruluktur. Veya fiili olur ki, bu da, itaatin gereği olan kunut,yani Allah’ın yüceliği karşısında boyun eğmektir.Veyahut da mal ile olur ki, bu da hayır yolunda infakta bulunmaktır.

Talep ise; istiğfar (bağışlanmadileği) ile olur; çünkü bağışlanma isteği, dileklerinin büyüğüdür. Hatta istiğfar, tüm bağışlanmaisteklerini kapsamaktadır.” (Beyzâvî Tefsiri; c: 2, s:16).

Tâhîrb. Âşûr -Allah ona rahmet etsin- şöyle demiştir:

“Burada, dindarların ana özelliklerinininfaziletleri zikredilmiştir. Bunlar:

Sabır: Taatta bulunmanın vekötülükleri terk etmenin esası.

Sadâkat: İstikamet üzere olmanın ve Ümmetin fertleri arasında güven duygusunun yaygınlaşmasının temeli.

Kunût: İbadetlerin vaktinde, tam anlamıyla ve yerli yerince yapılmasının şartı. Kunut, nefis ve bedenî bir ibadettir.

İnfak: İnfak, ümmetin muhtaçlarının ihtiyaçlarını yeterince gidermenin temelini teşkil eder. Yakınlaşmanın mali boyutudur. Mal canın ikiz kardeşidir!

Seherlerde tevbe istiğfar: Gecenin sonlarına doğru, namaz ile beraber yapılan duâ ve istiğfar. Seher, gecenin son anlarıdır. İbadetin en fazla ihlâs yapıldığı anlardır. Çünkü her yere sükûnethâkim olmuştur. Bu vakitlerde kalkıp, namaz ve duâ ile meşgul olmak, kişinin âhiretine gösterdiği öneme delalet eder. Buyüzen, sadık kimseler, tevbe istiğfar için bu vakti tercih ederler. Çünkü vakit, meşgalelerden arınmış, duyguların saflaştığı bir vakittir.” (et-Tahrîr ve't-Tenvir kitabı; c: 3, s: 43).

2. Bu vasıflar, niçin bu sıralamayla gelmişlerdir?

Bunun herhangi bir özel nedeni var mıdır? Bu diziliş, rütbelere arasındaki efdaliyete mi delalet etmektedir? Yoksa hepsi aynı mertebede midirler?

Derinlemesine düşünüldüğünde, bahsi geçen bu sıfatların, bu şekildeki sıralanışının efdaliyet ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Sabır, nefsin arzularını dizginleyip, ibâdete yöneltmeyi ve kötülüklerden vazgeçmeyi gerektirmektedir. Ancak nefse engel olmak, tek başına sevap kazanmak için yeterli olmamakta, Allah'a karşı ihlâs ve sadakati gerektirmektedir. O yüzden, “Sabirîn”, sabredenler ile başlamış ve akabinde de “Sâdikîn” sadakat ehli, doğru kimseler” zikredilmiştir.

Sonra, kullar bazen sabırdan ve doğruluktan uzaklaşıp, ibâdetlere karşı tembelleşebilirler. Böylece, bu mertebelerde yükselmek konusunda geriye düşülebilir. İşte, (bu iki

sıfatınarkasından) ibâdetlerde devamlı olmak ve dosdoğru olmakmanasındaki “Kunut” sıfatı zikredilmiştir.

Allah Teâlâ:

﴿وَالْقَانِتِينَ﴾

“Huzurdaboyun büken”,

Sfatınızikrettikten sonra, takva ve sabır sıfatlarının gereğiolarak bazı salih amelleri “yüksek rütbelere” olarak isimlendirmiştir.

Allah -azze ve celle-şöyle buyurmuştur:

﴿وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَعْفِرِينَ بِالْأَشْحَارِ﴾. [سورة آل عمران الآية: 17]

“... Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah’tan)bağışlanma dileyenlerdir.”

Fahredden er-Râzî -Allah ona rahmet etsin- şöyledemiştir:

“Bilesin ki, Allah’ın kullarına yüklemiş olduğu çeşitlimükellefiyetler vardır.

(Bunlardan) “والصابرين” = “sabırlı” (bu yükümlülüklerin) her türlüşünüeda etme konusunda sabırlı olan kimse demektir.

Bu (sabır)mertebe(si)nin en olgun derecesi ise, ifa edilen yükümlülüklerin şahidibizzat kendisi olan salih amellerdir. Bu (durum), salih amel sahibi kimsedemutlaka kendini belli edecektir. Bu merteye, birincisinden daha geri plandakalınca, Allah Teâlâ; -doğal olarak- öncelikle “الصابرين” “sabredenler”i, sonra da “الصادقين” “doğruluk ehlikimseler”i zikretmiştir.

Yine, Allah Teala, (kulların dikkatlerini) buiki çeşit ibadet’in devamlılığın konusundaki görevlerineçekmektedir:

(وَالْقَانِتِينَ)

Yani, Allah’a itaatte devamlı olanlar.

Bu üç ibare, (es-sâbirîne- ve's-saâdikîne-ve'lkânitîne = sabredenler-dosdoğru olanlar ve Allah'a boyun eğip, itaatinde dâim olanlar), bütün ibâdet çeşitlerine yönelik, devamlılık konusuna teşvik etmek ve sevdirmek için zikredilmiştir.

Allah Teâlâ, bundan sonra, belli başlı bazı taât/ibadetleri zikretmiştir.

Bunlardan, kıymeti bakımından en değerli olanı iki tanesidir:

Birincisi: Mal ile yapılan hizmet/mücadele.

Burada, “**والمنفقين**” “İnfak edenler” olarak adlandırılmışlardır.

İkincisi: Nefis ile yapılan hizmet/mücadele.

Bu da “**والمستغفرين بالأسحار**” “Seherlerde bağışlanma dileyenler” olarak isimlendirilmişlerdir.

Eğer, niçin “infak edenler”, “tevbe istiğfar edenler”den önce zikredilmiştir? diye sorulacak olursa,

Deriz ki: Çünkü bu âyet, kulun alt(mertebelerden) üst (mertebelere) doğru bir yükselişini ifade etmektedir. Bu nedenle, “seher vakitlerinde tevbe istiğfar edenlerin ensonunda zikredilmesinde bir beis yoktur.” (Mefatîhu'l-Ğayb, - özetolarak-; c:7, s:176-177).

Bununla birlikte, Tefsir âlimleri, (yukarıdaki geçen) sıfatlar arasındaki atıf harfi “vav”ın sırrı ile ilgili olarak çok ince ve detaylı görüşler beyan etmişlerdir.

Okuyucularımıza (ağır gelmemesi için) daha fazla uzatmak istemiyoruz. Kim, daha fazla açıklama isterse, bu cevapta adı geçen yukarıdaki tefsirlere müracaat edebilir.

Allah Teâlâ en iyi bilendir.